

DUHOVNI SVET SREDNJEGA VEKA:

- CEKREV: glavna usmerjevalka miselnosti srednjega veka, kulturnih dejavnosti & naročnica umetnostnih del ...(vsa Z Evropa = enoten kulturni prostor)

PAPEŠTVO & MENIJŠTVO:

- po cerkvenem razkolu:1054, : reforma, obnova cerkve
- v samostanu v Clunyju je prenovitveno gibanje pomagalo prenovi Cerkev & pridobitvi nad Srednjeveško Evropo
- BENEDIKTINSKA OPATIJA v Clunyju v Franciji:
  - o nastala v 10. stol
  - o s svojim redom je okrepila menijštvo & uveljavila novo organiziranost
- vsak samostan je bil vezan na matično hišo, prek nje pa neposredno na papeža; niso bili odvisni od vladarjev, lokalnega plemstva ali tamkajšnjih škofov
- iz Clunyja je bilo veliko visokih cerkvenih dostojanstvenikov & papežev
- 4. lateranskega koncila:
  - o papež INOCEN III.: s sklepi papeža postavil nad celotno krščanstvo
  - o udeležili se ga 800 škofov, kralji, poslanci križarskih držav
  - o na koncilu so obravnavali verska vprašanja: (preobrazba kruha in vina v Kristusovo telo ???), odnos do drugače mislečih (so krivoverci, preganjani s strani inkvizicije & vladarjev – Judje:morali nositi posebne obleke)
- konec 11.stol.: nastanek MENIJŠKIH REDOV: v ospredje postavljajo ubožstvo & strogo disciplino
  - o **KARTUZIJANI**: 1084:Grande Chartreuse(še danes najstrožji meniški red)
  - o **CISTERIJANCI/BELI MENIHI**:poskušali oživeti preprosto benediktinsko življenje
  - o z ročnim delom & pospeševanjem živinoreje so bili gospodarsko pomembni, z prepisovanjem knjig pa kulturno
- samostani:**duhovna,gospodarska,izobraževalna,opismenjevalna**(skriptorij)**vloga**
- v 13.stol.: novi ubožni redovi:
  - o **DOMINIKANCI**: nastali kot odpor proti krivoverstvu, poudarek na ubožstvu, teološkem študiju, pridigi; papež Gregor IX. jim 1232 da vodstvo inkvizicije, nimajo redovniških hiš & posesti (zbirajo miloščino)
  - o **FRANČIŠKANI**: red Frančišča Asiškega, asketsko življ., delovanje med mestnimi reveži, se odpovejo osebni lastnini, pridiga o □ do bližnjega, nimajo redovniških hiš & posesti (zbirajo miloščino)
- večina redov ima tudi ženske samostane
- znotraj redov so nastajale različne skupine,zaradi različnih gledanj na probleme (npr.: znotraj frančiškanov:minorit & kapucini, ženski red pa klarise)

PRVE EVROPSKE UNIVERZE:

- nastajale zaradi gospodarskega napredka
- samostanske, duhovniške in laične šole
- število pismenih se je večalo
- Evropske univerze: posebne skupnosti organizirane izobraževalne ustanove
- univerze so imele podobne učne programe & prednete, jezik: **LATINŠČINA**
- univerze so pripomogle k kulturni enotnosti evropskega sr.veka & izoblikovali nov sloj: **IZOBRAŽENCI**
- fakultete:teološka(najvišja),pravna(cerkveno pravo),filozofska(7svobod.umetnosti):

- gramatika, retorika, dialektika, aritmetika, geometrija, glasba, astronomija), medicinska
- učitelji: **duhovniki**, diplomiranci z magistrsko častjo-plačevala jih je Cerkev...imela nadzor nad visokimi šolami (učili kjerkoli... študenti:svobodno izbrali kraj študija)
- [1158: cesar Friderik Barbarossa podeli cesarske privilegije vsem profesorjem & študentom v Bolgini: omogoči gospodarsko & pravno svobodo]
- univerze v 13.stol.: Pariz, Padova, Nepalj, Oxford, Praga(Nemško cesarstvo-ustanovil Karel IV.), Krakovo, Dunaj, Leipzig

SREDNJEVEŠKA MISELNOST:

- z družbenimi spremembami se "malo" spreminja tudi miselnost
- najboljše izobrazena: je duhovščina-nosilka sholastike, plemstvo ni izobrazeno-ni tekmeč Cerкви, meščani so imeli šole le s praktičnimi znanji
- redki izobraženci so bili "tiho" zaprti v svojem svetu
- **SHOLASTIKA**:filozofija,temelji na dogmah/verskih resnicah,ki jih nedokazujemo; resnico ni potrebno iskati-da nam jo Bog, verujemo zato da bi razumeli
- širi se duhovno & geografsko obzorje: z stiki z Bizancem & islamsko kulturo, Azijo (krepi zaradi širjenja trgovine in križarskimi vojnami)-Evropa spozna antiko preko arabskih prevodov & v 14.stol. od beguncev,ki so pribežali pred Turki
- **ALKIMIJA**: s praktičnimi kemijskimi metodami so poskušali iz kovin narediti zlato, narediti "kamen modrih" ...[odkrijejo kemične postopke & pripomočke]
- zgodovinopisje: kronike,zapis dogodkov v časovnem zaporedju, letopisi/anali (največ so to delali v samostanih),zgodovina posvetnih & cerkvenih pomembnežev

NARAŠČANJE NEZADOVOLJSTVA:

- pozni srednji vek,nezadovoljstvo političnimi & duhovnimi sistemi,med vsemi sloji
- krizo so nekateri preganjali z uživanjem,zapravljanjem, drugi z pobožnostjo
- kriza Cerкve □ nastajajo NOVA DUHOVNA GIBANJA
- nasprotovanja izobražencev-kritika Cerкve: označena za krivoverstvo
- **John Wycliff**:Anglija, prof. na Oxfordu, nastopil proti duhovščini(ki se samo bogati), njegove posmrtno ostanke zažgejo
- **Jan Hus**: Češka, prevzame Wycliffove ideje, na cerkvenem konciluz v Konstanci ga obsodijo & 1415 zažgejo na grmadi
- papež ustanovi **INKVIZICIJO**: da bi ta ustavila verska, družbena, politična prenoviteljska gibanja: CILJ je bil obtoženca obsoditi("zamere"), ne pa dokazati krivde [izvršitev sodbe/avtodafe]|podpora vladarjev;od J...S Evrope
- vrhunec inkvizicije je v 16. in 17.stol., takrat se z reformacijo umakne iz katolištva največ vernikov
- nezadovoljstvo kmetov □ **KMEČKI UPORI**: nastali zaradi slabšanja položaja nižjih slojev (v Franciji-upor ubogih Jakobov)

SREDNJEVEŠKA KNJIŽEVNOST:

- nastajalo malo del, ta pa so bila namenjena predvsem za ozek krog izobražencev
- velika nepismenost (tudi vladarjev)
- prepisovanje knjig v skriptorijih, poslikava pa v iluminatorijih: po naročilu vladarjev, največ pa Cerкve
- dela predvsem v latinščini, pa tudi v ljudskih jezikih
- vrste srednjeveške književnosti:
  - o **CERKVENA POEZIJA**: verske himne
  - o **VAGANTSKA POEZIJA**: posvetna poezija, ustvarjajo jo potujoči kleriki, duhovniki, študentje, teme:svobodna ljubezen, vino, uživanje življ., delo Carmina Burana

- o SREDNJEVEŠKI EPI: po antičnem zgledu, snov: zgodovinska (preseljevanje ljud.) in iz mitologije [ang:Beowulf, fran:Pesen o Rolandu, špan:Pesem o Cidru!!!, nem:Pesem o Nibelungih, rus:Pesem o Igorjevem pohodu]
- o VITEŠKA KNJIŽEVNOST: viteški romani o junaštvu, ljubezni, plemenitosti; [roman o kralju Artorju in vitezih okrogle mize, roman o Tristanu in Izoldi]
- o TRUBADURSKA LIRIKA: viteška ljubezen; kancone, balade, serenade, napevi
- o NABOŽNA BESEDILA: iz katoliških obredov, vrste:pasionske igre, misteriji, mirakli
- o KOMIČNE IGRE: za meščanstvo, vrste: burke, farse, igrali potujoči igralci
- vrhunec &...konec srednjeveške književnosti pa je dosegel DANTE ALIGHIERI z delom BOŽANSKA KOMEDIJA, nov "sladek" slog (delo je razdeljena na Pekle, Vice, Nebesa – 100 spevov, prikazuje srednjeveško družbo in njeno miselnost, odnos od greha in grešnikov)

UMETNOST ROMANIKE in GOTIKE:

- zaradi velike nepismenosti ljudi, se je dobro razvijala–namesto knjig (Sv.pismo)
- podpora Cerkve (finančna & moralna)
- v cerkvah je bila umetnost dostopna vsem ljudem
- dva glavna sloga:

1. ROMANIKA:

- o v Z Evropi
- o 11. in 13.stol.
- o arhitektura: preproste, masivne stavbe, polkrožni oboki (osnova je starokrščanska bazilika)
- o kiparstvo: reliefno
- o slikarstvo: miniaturne podobe z religiozno vsebino

2. GOTIKA:

- o od 12. od konca 15.stol.
- o arhitektura: večje, višje savbe, šilasti loki [**katedrale** v Ulmu, Kölnu-cerkev,kjer je škofovska prestolnica]
- o kiparstvo: kipi
- o slikarstvo